MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
NOYABR / 11-SON I QISM

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI

TOSHKENT

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, noyabr.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

УЛЬТРАЗВУКОВАЯ ЗАТОЧКА СПИРАЛЬНЫХ СВЕРЛ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ РАБОТОСПОСОБНОСТИ ОСЕВОГО ИНСТРУМЕНТА 9
Желтухин Андрей Владимирович
TEMIR YO‘L MASHINASOZLIGINI SANOAT KOOPERATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNI BAHOLASHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI 16
Yuldasheva S.A
ВЛИЯНИЕ ДОЛИ АКРИЛОВОГО ВОЛОКНА НА МЕХАНИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ХЛОПКОВО-АКРИЛОВОЙ СМЕСОВОЙ ПРЯЖИ 22
Ражапов Одил, Нуржонов Улфат, Махкамова Шоира, Рўзибоев Нуриддин
QIŞLOQ XÖJALIGIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OŞIRIŞNING USTUVOR YÖNALIŞLARI 28
Gaffarova Sarvinoz Muzaffar qizi
BARQAROR QIŞLOQ XÖJALIGINI RIVOJLANTIRIŞNING IQTISODIY MAZMUNI VA UNI BELGILOVÇI ASOSIY OMILLAR 32
Fazilov Sardor Dilmurod öğli
RENTGEN TASVIRLARINI QAYTA IŞLAŞDA QÖLLANILADIGAN TEXNOLOGIYALAR 36
Temirova Xosiyat Farxod qizi
ERKIN IQTISODIY ZONALAR SAMARADORLIGINI BAHOLAŞDA KÖP MEZONLI METODOLOGIYASI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI VA ÖZBEKISTON UÇUN TAVSIYALAR 42
Iqboljon Zumratjonoviç Ataismatov
TUB SON NOMZODLARINI DASTLABKI FILTRLASHDA PRIMORIAL SEGMENTLAŞ STRATEGIYALARI VA GEOMETRIK PARAMETRLARNI OPTIMALLAŞTIRIŞ 48
Boyquziyev Ilhom, Jabbarov Nuriddin
IŞLAB ÇIQARIŞ VA ISTE’MOL ZANJIRIDA AGROLOGISTIKA KORXONALARINING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 55
Abdüşerozova Madina Sodiqjon qizi

IŞLAB ÇIQARIŞ VA ISTE'MOL ZANJIRIDA AGROLOGISTIKA KORXONALARINING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI

Abdüşerozova Madina Sodiqjon qizi
Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti
tayanç doktoranti

ANNOTATSIYA. Agrologistika korxonalarining qişloq xöjaligi mahsulotlarini işlab **çiqarişdan** iste'molçiga yetkazişgacha bölgan jarayonlardagi iqtisodiy va ijtimoiy vazifalari tadqiq etilgan. **Özbekiston** hududlarida 2025-yilda sabzavot, meva va rezavorlar, kartoşka hamda uzum yetiştiriş körsatkiçlari qiyosiy tahlil qilinib, mahsulot oqimlarining hududiy farqlanişi agrologistika xizmatlariga bölgan ehtiyoj bilan boğlangan. Tahlil natijalari mahsulot işlab **çiqariş** hajmining korxona quvvatini belgilaş uçun yetarli emasligini, saqlaşga yönaltiriladigan uluş, mavsumiylik, transport **şaroitlari** va resurs ta'minotini ham baholaş zarurligini körsatadi. Agrologistika korxonalarining mahsulot yöqotişlarini kamaytiriş, bozorga kiriş imkoniyatlarini yaxşilaş, qişloq hududlarida bandlikni kengaytiriş va resurslardan oqilona foydalanişdagi imkoniyatlari yoritilgan. Natijalar tavsifiy statistik tahlil va ilmiy manbalarga asoslangan bölib, korxonalar ta'sirining miqdoriy sabab-oqibat bahosi sifatida talqin qilinmaydi.

Kalit sözlar: agrologistika korxonalari, mahsulot harakati, qiymat zanjiri, hududiy ixtisoslaşuv, saqlaş, sovuq zanjir, bandlik, mahsulot yöqotişlari, resurs samaradorligi.

АННОТАЦИЯ. Исследована социально-экономическая роль агрологистических предприятий в процессах движения сельскохозяйственной продукции от производства до потребления. На основе данных за 2025 год проведён сравнительный анализ объёмов производства овощей, фруктов и ягод, картофеля и винограда по регионам Узбекистана. Результаты анализа показывают, что объём производства сам по себе не является достаточным показателем для определения потребности в логистических мощностях: необходимо также учитывать сезонность, долю продукции, направляемой на хранение, транспортные условия и обеспеченность ресурсами. Рассмотрены возможности агрологистических предприятий по сокращению послеуборочных потерь, расширению доступа производителей к рынкам, созданию рабочих мест в сельской местности и повышению эффективности использования ресурсов. Выводы основаны на описательном статистическом анализе и научных источниках и не рассматриваются как количественная оценка причинно-следственного воздействия деятельности предприятий.

Ключевые слова: агрологистические предприятия, движение продукции, цепочка создания стоимости, региональная специализация, хранение, холодовая цепь, занятость, потери продукции, эффективность использования ресурсов.

ABSTRACT. The socioeconomic role of agricultural logistics enterprises in facilitating the movement of agricultural products from production to consumption is examined. Using data for 2025, the study provides a comparative analysis of regional production volumes of vegetables, fruits and berries, potatoes, and grapes in Uzbekistan. The findings indicate that production volume alone is insufficient to determine the required logistics capacity, as seasonality, the proportion of output requiring storage, transportation conditions, and resource availability must also be considered. The potential contributions of agricultural logistics enterprises to reducing postharvest losses, improving producers' market access, expanding rural employment opportunities, and enhancing resource-use efficiency are examined. The findings are based on descriptive statistical analysis and published scientific research and should not be interpreted as quantitative estimates of the causal effects of enterprise activities.

Keywords: agricultural logistics enterprises, product flows, value chain, regional specialization, storage, cold chain, employment, postharvest losses, resource efficiency.

KIRIŞ

Qişloq xöjaligi faoliyati mahsulot yetiştiriş bilan bir qatorda uni iste'molçiga yetkazib beriş jarayonlarini ham qamrab oladi. Hozirgi kunda qişloq xöjaligi işlab çiqarişi logistika xizmatlari bilan uzviy boğliq holda rivojlanib bormoqda. Iqtisodiyotning turli sohalarida işlab çiqariş va xizmat körsatiş jarayonlarini özaro integratsiyalaş ularning samaradorligini oşiriş hamda mavjud imkoniyatlardan oqilona foydalanişga xizmat qilmoqda. Jumladan, agrologistika tuşunçasining şakllanişi ham qişloq xöjaligi işlab çiqarişi va logistika xizmatlari örtasidagi özaro

boğliqlikning yaqqol ifodasidir. Qişloq xöjaligi mahsulotlarini yetiştiriş va ularni iste'molçiga yuqori sifatda yetkazib beriş özaro boğliq, biroq mazmunan farqlanuvçi iqtisodiy jarayonlardir. Mahsulot yetiştiriş qişloq xöjaligi işlab çiqarişining natijasini ifodalasa, hosilni yiğib oliş, saralaş, saqlaş, qadoqlaş va bozorga yetkazib beriş uning sifatini saqlaş hamda sotişdan olinadigan daromadni şakllantirişda muhim ahamiyat kasb etadi. Şu sababli agrar sohada mahsulot işlab çiqariş hajmini oşiriş bilan bir qatorda, hosildan keyingi xizmatlarni hududiy jihatdan töğri taşkil etiş ham muhim ilmiy va amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Özbekistonda qişloq xöjaligi mahsulotlarini işlab çiqariş tarkibi hududlar böyiça bir-biridan farq qiladi. Ayrim hududlarda meva va uzum, boşqalarida esa sabzavot, poliz, kartoşka yoki don mahsulotlarini yetiştiriş ustunlik qiladi. Mahsulotlarning xususiyatlari, yiğim-terim davri, bozorgaça bölgan masofa hamda işlab çiqaruvçilarning hududiy joylaşuvi agrologistika xizmatlariga bölgan ehtiyojni turliça şakllantiradi. Şu bois har bir hududda bir xil quvvat va yönalişga ega agrologistika korxonalarini taşkil etişdan oldin ularning iqtisodiy maqsadga muvofiqligini baholaş muhimdir. Birlaşgan Millatlar Taşkilotining Oziq-ovqat va qişloq xöjaligi taşkiloti (FAO) tomonidan e'lon qilingan ilmiy qöllanmada meva-sabzavot mahsulotlarini saqlaş va taşişda harorat nazorati, sovitiş hamda mexanik şikastlanişlarning oldini oliş hosildan keyingi yöqotişlarni kamaytirişda muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etilgan [1]. Bu esa agrologistika korxonalarini taşkil etişda mahsulot xususiyatlari va hududiy şaroitlarni hisobga oliş zarurligini körsatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Agrologistika korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini örganişda ularning hududiy joylaşuvi, mahsulotlarni saqlaş va taşiş tizimi hamda qişloq aholisi daromadlariga ta'siri muhim örin tutadi. Mazkur masalalar xalqaro ilmiy tadqiqotlarda turli yönalişlarda yoritilgan.

Qişloq xöjaligi iqtisodçisi Tomas Rirdon (T. Reardon) va hammualliflari rivojlanayotgan mamlakatlarda mahsulotlarni yiğiş, ulgurji savdo, logistika va qayta işlaş bilan şuğullanuvçi korxonalarning hududiy qiymat zanjirlaridagi örnini tadqiq etgan [2]. Ularning yondaşuvi agrologistika korxonalarini joylaştirişda işlab çiqariş hududlari, mahsulot oqimlari va iste'mol bozorlari örtasidagi aloqalarni hisobga oliş zarurligini körsatadi.

Hosildan keyingi texnologiyalar böyiça mutaxassislar L. Kitinoja va A. A. Kader meva-sabzavot mahsulotlarini saralaş, sovitiş, saqlaş va taşiş şaroitlarini örganib, mahsulot xususiyatlariga mos texnologiyalarni qöllaş yöqotişlarni kamaytirişda muhim ekanligini asoslagan. Bu agrologistika korxonalarining xizmat turlari hududlarning mahsulot ixtisoslaşuviga mos bölişi lozimligini anglatadi.

BMTning Oziq-ovqat va qişloq xöjaligi taşkiloti (FAO) oziq-ovqat yöqotişlarini kamaytirişning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik natijalarini tahlil qilgan. Tadqiqotda yöqotişlarni kamaytiriş çoralarining samarasi mahsulot turi, ta'minot zanjiri bosqiçi va mahalliy şaroitlarga boğliqligi körsatilgan [3]. Şu nuqtayi nazardan, agrologistika korxonalarining ahamiyatini xarajatlarni kamaytiriş, fermerlar daromadi, bandlik va resurslardan foydalaniş samaradorligi orqali baholaş maqsadga muvofiq.

Mazkur tadqiqotlar asosida Özbekiston viloyatlarining işlab çiqariş ixtisoslaşuvi, transport aloqalari va mavjud infratuzilmasini özaro boğliq holda tahlil qiliş agrologistika korxonalarini hududiy joylaştirişning ijtimoiy-iqtisodiy asoslarini aniqlaş imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qişloq xöjaligi mahsulotlarini yetiştirişning hududlar böyiça körsatkiçlari qiyosiy tahlil qilindi. Agrologistika korxonalarining iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ahamiyati mahsulotni yiğiş, saralaş, saqlaş va taşiş jarayonlari örtasidagi boğliqlik asosida körib çiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Agrologistika korxonasining iqtisodiy vazifasi mahsulotni bir nuqtadan boşqasiga köçirişdan kengroqdir. U mayda işlab çiqaruvçilar taklifini birlaştiriş, mahsulot partiyasini bozor talabiga moslaştiriş, sifatni birxillaştiriş, taşiş vaqtini qisqartiriş va xaridor uçun barqaror ta'minotni ta'minlaşda iştirok etadi. Mazkur xizmatlar fermerlarning mahsulotni hosil yiğilgan paytda qisqa muddatda sotiş ehtiyojini kamaytiriş yoki saqlaş xarajatlarini birgalikda qoplaş imkoniyatlarini kengaytirişga xizmat qilişi mumkin.

Qişloq hududlarida agrologistika xizmatlari mustaqil korxona, kooperativ yoki bir neçta işlab çiqaruvçiga xizmat körsatuvçi şartnoma asosida taşkil qilinişi mumkin. Taşkiliy şakl tanlovi xizmat quvvati, mulkçilik tarkibi, işlab çiqaruvçilar soni va bozorga kiriş imkoniyatiga boğliq. Demak, taşkiliy modelni hududlarning özige xos xususiyatlariga moslaştiriş maqsadga muvofiq. Tez buziluvçi mahsulotlar uçun vaqt va harorat hal qiluvçi omil hisoblanadi. Uzum, rezavor meva va ayrim sabzavotlar yiğib olingandan söng tez saralaş, ehtiyotkorlik bilan

qadoqlaş va tegişli harorat rejimiga ötkazişni talab qiladi. FAOning texnik materiallari sovitiş rejimi mahsulot turiga qarab farqlanişini, ayrim tropik mahsulotlar esa haddan taşqari sovuq şaroitda şikastlanişini körsatadi [4].

1-jadval.
Özbekiston Respublikasi hududlari kesimida asosiy turdagi qişloq xöjaligi mahsulotlarini yetiştiriş hajmi[1] (2025-yil, ming tonna)

Hududlar	Sabzavotlar	Meva va rezavorlar	Kartoşka	Uzum
Respublika jami	13 722,8	3 479,6	4 160,2	1 983,0
Qoraqalpoğiston Respublikasi	419,0	80,0	113,0	16,2
Andijon viloyati	2 089,2	751,9	530,7	92,1
Buxoro viloyati	1 190,5	313,0	306,0	241,4
Jizzax viloyati	559,0	111,2	126,6	38,4
Qaşqadaryo viloyati	663,9	215,2	230,1	131,7
Navoiy viloyati	413,0	114,0	131,1	99,4
Namangan viloyati	1 163,9	416,1	420,3	167,3
Samarqand viloyati	1 686,1	408,4	773,6	697,0
Surxondaryo viloyati	1 451,7	194,8	394,5	94,4
Sirdaryo viloyati	352,9	51,6	74,9	18,7
Toşkent viloyati	1 378,8	159,5	415,4	102,2
Farğona viloyati	1 616,0	473,0	480,0	229,1
Xorazm viloyati	737,1	189,9	163,2	55,1

2025-yilda Özbekiston hududlarida asosiy turdagi qişloq xöjaligi mahsulotlarini yetiştiriş körsatkiçlari işlab çiqarişning mintaqalar böyiça turliça taqsimlanganligini hamda hududlarning mahsulot turlari böyiça ixtisoslaşuvi turliça şakllanganligini körsatadi. Jadval ma'lumotlariga köra, meva va rezavorlar yetiştirişda hududlar örtasidagi tafovut yanada yaqqol namoyon böladi. Andijon viloyatida 751,9 ming tonna mahsulot yetiştirilgan bölib, bu respublika körsatkiçining 21,6 foiziga teng. Farğona va Namangan viloyatlari bilan birgalikda Farğona vodiysining uçta viloyati respublikada yetiştirilgan meva va rezavorlarning qariyb 47,2 foizini taşkil etadi. Mazkur holat meva yetiştirişning muayyan hududlarda yuqori darajada jamlanganligini körsatadi. Meva mahsulotlarining köpçiligi taşiş va saqlaş şaroitlariga sezgir ekanligini hisobga olganda, işlab çiqarişning bunday hududiy taqsimoti yiğiş, saralaş, qadoqlaş va dastlabki sovitiş jarayonlarini özaro muvofiqlaştiriş masalasining dolzarbligini oşiradi.

Kartoşka yetiştirişda Samarqand viloyati 773,6 ming tonna yoki respublika hajmining 18,6 foizi bilan ajralib turadi. Andijon, Farğona va Namangan viloyatlarida ham kartoşka işlab çiqariş hajmi nisbatan yuqori. Şu bilan birga, kartoşkaning agrologistik xususiyatlari meva va sabzavotlarning ayrim turlaridan farq qiladi. Uning saqlaş davomiyligi, omborlarda harorat va namlikni boşqariş talablari, şuningdek, hosilni mavsumlar böyiça realizatsiya qiliş imkoniyatlari logistika xizmatlari tarkibiga bevosita ta'sir körsatadi. Şu sababli kartoşka işlab çiqariş hajmi yuqori hududlarda agrologistika korxonalarining samaradorligini baholaşda ombor siğimi bilan birga mahsulotning saqlaşga yönaltiriladigan uluşi va mavjud quvvatlardan foydalaniş darajasini ham hisobga oliş zarur.

Uzum yetiştirişda hududiy jamlaniş darajasi boşqa mahsulot turlariga nisbatan yuqoriroq namoyon böladi. Jumladan, Samarqand viloyatida 697,0 ming tonna uzum yetiştirilgan bölib, bu respublika körsatkiçining 35,1 foizini taşkil etadi. Buxoro va Farğona viloyatlari bilan birgalikda uşbu uç hududning uluşi 58,9 foizga yetadi. Şu bilan birga, uzumning yangi holatda iste'mol qilinişi, quritilişi yoki qayta işlanişi logistika xizmatlariga bölgan talabni turliça şakllantiradi. Şu jihatdan, hududda yetiştirilgan uzumning umumiy hajmi agrologistika korxonalarining zarur quvvati yoki xizmat turlarini belgilaşda qöşimça körsatkiçlar bilan birgalikda baholanişi lozim.

Agrologistika korxonalarini taşkil etiş va ularning samarali faoliyat yuritişini ta'minlaş, avvalo, hududning işlab çiqariş salohiyati hamda mavjud resurslardan foydalaniş imkoniyatlariga boğliq. Bunda mahsulot yetiştiriladigan xöjaliklarga yaqinlik, transport yöllarining holati, yer maydoni, elektr energiyasi va suv ta'minotining barqarorligi, zarur texnologiyalar uçun tabiiy gaz mavjudligi hamda sovitiş va saqlaş quvvatlari muhim örin tutadi. Jahon bankining Cold Chains in Developing Economies tadqiqotida sovuq zanjir sovitkiçli omborlar bilan bir qatorda

1 Manba: muallif işlanmasi

mahsulotni qadoqlaş, taşiş, saqlaş va taqsimlaş jarayonlarini birlaştiruvçi yaxlit tizim ekanligi ta'kidlanadi [5]. Mazkur yondaşuv agrologistika korxonalarining resurs ta'minotini alohida infratuzilma obyektlari mavjudligi bilan bir qatorda, ularning özaro texnologik va iqtisodiy muvofiqligi asosida baholaş zarurligini körsatadi.

Resurslardan foydalaniş samaradorligi korxonaga kiritiladigan investitsiyalarning iqtisodiy natijadorligi bilan ham bevosita boğliq. Jumladan, sovitkiçli omborning katta siğimga ega bölişi uning samarali işlaşini ta'minlovçi omillardan biri hisoblanadi. Buning uçun mahsulot oqimining yetarliligi, mavsumiy yuklaniş, energiya sarfi va saqlaş xarajatlari hisobga olinişi lozim. Şu jihatdan, agrologistika korxonalarini taşkil etişda yangi infratuzilma quriş bilan bir qatorda mavjud quvvatlardan foydalaniş, ularni modernizatsiya qiliş va xizmatlar örtasidagi muvofiqlikni yaxşilaş imkoniyatlarini baholaş iqtisodiy ahamiyat kasb etadi.

Agrologistika korxonalarining iqtisodiy ahamiyati, birinçi navbatda, hosil yiğib olingandan keyingi mahsulot yöqotişlarini kamaytiriş, logistika xarajatlarini maqbullaştiriş va mahsulotning bozor qiymatini saqlab qoliş imkoniyatlarida namoyon böladi. FAOning The State of Food and Agriculture 2019 hisobotiga köra, dunyo miqyosida oziq-ovqat mahsulotlarining qariyb 14 foizi hosil yiğib olingandan keyin çakana savdo bosqiçiga yetib borgunga qadar yöqotilgan. Bu körsatkiç Özbekistonga bevosita tatbiq etilmasa-da, mahsulot işlab çiqariş hajmini oşiriş bilan birga uni saqlaş va yetkazib beriş samaradorligini ta'minlaş zarurligini asoslaydi.

Mahsulotlarni yiğiş, saralaş, qadoqlaş va saqlaş xizmatlarining bir tizimda taşkil etilişi işlab çiqaruvçilarning uşbu jarayonlarga alohida mablağ va vaqt sarflaş ehtiyojini kamaytirişi mumkin. Bundan taşqari, mahsulotni qisqa muddatda sotiş bilan boğliq zaruratlarni yumşatiş, saqlaş muddatini uzaytiriş va sotiş vaqtini bozor talabiga moslaştiriş imkoniyati yuzaga keladi. Natijada agrologistika korxonalari qişloq xöjaligi mahsulotlarining işlab çiqariş qiymatini saqlaş va qöşilgan qiymat zanjiridagi iqtisodiy yöqotişlarni qisqartirişga xizmat qilişi mumkin.

Ijtimoiy jihatdan mazkur korxonalar qişloq hududlarida yangi mehnat faoliyati yönalişlarining şakllanişi, işlab çiqaruvçilarning bozorlarga kiriş imkoniyatlari kengayişi va aholi daromadlari barqarorligini oşiriş salohiyati bilan ahamiyatlidir. Saralaş, qadoqlaş, ombor boşqaruvi, transport va mahsulot sifatini nazorat qiliş kabi xizmatlar qişloq xöjaligi işlab çiqarişidan taşqari bandlik imkoniyatlarini yaratadi. Ayniqsa, kiçik işlab çiqaruvçilar uçun mahsulotni birlaştirilgan partiyalar şaklida bozorga çiqariş individual logistika xarajatlarini kamaytiriş va yirik xaridorlar bilan iqtisodiy aloqalarni rivojlantirişga yordam berişi mumkin. Şu bilan birga, uşbu ijtimoiy natijalar korxonaning xizmat körsatiş kölami, mahalliy işlab çiqaruvçilar bilan hamkorligi va bandlik tarkibiga boğliq holda şakllanadi.

Agrologistika korxonalarining ekologik ahamiyati esa mahsulot yöqotişlari bilan birga uni yetiştirişga sarflangan tabiiy resurslardan foydalaniş samaradorligini oşiriş imkoniyatida namoyon böladi. Qişloq xöjaligi mahsuloti iste'molçiga yetib borgunga qadar yaroqsiz holga kelganda, uni yetiştiriş uçun foydalanilgan suv, yer, energiya va boşqa resurslarning bir qismi ham kutilgan iqtisodiy natijani bermaydi. Jahon bankining 2020-yildagi oziq-ovqat yöqotişlarini qisqartirişga bağişlangan tadqiqotida bunday yöqotişlarni kamaytiriş oziq-ovqat xavfsizligi va ekologik barqarorlikka birgalikda ijobiy ta'sir körsatişi mumkinligi asoslangan [6].

Şu bilan birga, agrologistika infratuzilmasining kengayişi jarayonida ekologik samaradorlikni ta'minlaş uçun qöşimça omillarni hisobga oliş muhimdir. Sovitiş uskunalarining elektr energiyasi iste'moli, sovitiş agentlarining xususiyatlari, transport masofasi va suv sarfi ham ekologik natijaga ta'sir körsatadi. Birlaşgan Millatlar Taşkilotining Oziq-ovqat va qişloq xöjaligi taşkiloti (FAO) hamda Birlaşgan Millatlar Taşkilotining Atrof-muhit böyiça dasturi (UNEP) tomonidan 2022-yilda e'lon qilingan Sustainable Food Cold Chains hisobotida sovuq zanjirlarni rivojlantiriş mahsulot yöqotişlarini kamaytiriş bilan bir qatorda energiya tejamkor texnologiyalar va ekologik xavfsiz sovitiş yeçimlariga asoslanişi zarurligi körsatilgan [7]. Demak, agrologistika korxonalarining ekologik samaradorligi saqlab qolingan mahsulot hajmi bilan birga uni saqlaş va taşişga sarflangan resurslar miqdori orqali ham baholanişi kerak.

Umuman olganda, agrologistika korxonalarini taşkil etişning ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik ahamiyati mahsulot işlab çiqariş hajmini köpaytiriş bilan bir qatorda mavjud hosildan olinadigan iqtisodiy natijani oşiriş, işlab çiqaruvçilarning bozor imkoniyatlarini kengaytiriş va mahsulot yetiştirişga sarflangan resurslardan samaraliroq foydalanişda namoyon böladi. Şu sababli uşbu korxonalar faoliyatini baholaşda logistika xarajatlari, mahsulot yöqotişlari, quvvatlardan foydalaniş darajasi, işlab çiqaruvçilar daromadi hamda energiya va suv sarfi kabi körsatkiçlarni özaro boğliq holda örganiş maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Agrologistika korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati mahsulotni saqlaş va bozorga yetkaziş jarayonlarini muvofiqlaştiriş, hosildan keyingi yöqotişlarni kamaytiriş, işlab çiqaruvçilarning bozorga çiqiş imkoniyatlarini kengaytiriş hamda mavjud resurslardan oqilona foydalanişda namoyon böladi. Hududlar böyiça mahsulot hajmi va tarkibi farqlangani sababli agrologistika xizmatlari mahsulot xususiyatlari, mavsumiy oqimlar

va mavjud infratuzilmaga mos taşkil etilişi lozim. Korxonalar faoliyatini baholaşda mahsulot yöqotişlari, logistika xarajatlari, quvvatlardan foydalaniş, bandlik va energiya sarfini birgalikda hisobga oliş taklif etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. Kitinoja L., Kader A. A. Small-Scale Postharvest Handling Practices: A Manual for Horticultural Crops. – 4th ed. – Davis: University of California, 2003. – URL: https://www.fao.org/4/ae075e/ae075e00.
2. Reardon T., Liverpool-Tasie L. S. O., Minten B. Quiet Revolution by SMEs in the Midstream of Value Chains in Developing Regions: Wholesale Markets, Wholesalers, Logistics, and Processing // Food Security. – 2021. – DOI: https://doi.org/10.1007/s12571-021-01224-1.
3. FAO. The State of Food and Agriculture 2019: Moving Forward on Food Loss and Waste Reduction. – Rome: FAO, 2019. – DOI: https://doi.org/10.4060/CA6030EN.
4. FAO. Food Loss Prevention in Perishable Crops: Fruits and Vegetables. – URL: https://www.fao.org/4/s8620e/S8620E0a.
5. World Bank. Cold Chains in Developing Economies: A Techno-Socio-Economic Structural Development Challenge. – URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/768601637124616069/pdf/.
6. World Bank. Cutting Food Loss and Waste Can Deliver Big Wins for Countries' Food Security and Environment. – 2020. – URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/09/28/cutting-food-loss-and-waste-can-deliver-big-wins-for-countries-food-security-and-environment.
7. FAO, UNEP. Sustainable Food Cold Chains: Opportunities, Challenges and the Way Forward. – 2022. – URL: https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/41240.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal

t.me/yait_2100